

Hanneke Schaap-Jonker: pastoraal gedreven onderzoeker

Hanneke Schaap-Jonker is rector van het Kennisinstituut Christelijke GGZ (KICG). Het raakvlak van psychologie en geloof houdt haar al vele jaren bezig. Ze is onderzoeker, een met een pastoraal hart.

Albertina Hoogenboom

Het KICG is een samenwerking van Eleos en De Hoop, beide aanbieders van christelijke geestelijke gezondheidszorg. In haar functie als rector van het KICG is Hanneke Schaap onder andere verantwoordelijk voor wetenschappelijk onderzoek en het extern delen van kennis. Geregeld verschijnen dan ook artikelen van haar hand in diverse christelijke media.

Onderzoek

Welk onderzoek loopt er momenteel bij het KICG?

‘We doen onderzoeken naar de invloed die psychiatrische stoornissen en geloof wederzijds op elkaar hebben. Ook kijken we naar de effectiviteit van behandeling en de meerwaarde van geloof hierbij. Bij De Hoop loopt een aantal onderzoeken over verslavingsproblematiek. Belangrijk onderzoek bij Eleos gaat over de vraag of geloof een beschermende factor kan zijn bij suïcidaliteit. Niet alleen: wat voor invloed heeft geloof op het beloop van suïcidaliteit, maar ook andersom: hoe verandert geloofsbeleving onder invloed van psychische problematiek of

stoornissen? Hoe hangen die samen?

In literatuur staat vaak: geloof is een beschermende factor. Maar waarom dan en welk aspect van geloof dat dan verklaart – de sociale factor, het emotionele aspect of meer de morele kant ervan – dat wordt nergens verteld. Daar hebben we op ingezoomd. Dan zie je dat je zo’n uitspraak over bescherming kunt nuanceren, want in bepaalde situaties is dat het geval maar soms ook juist niet.’

Van het onderzoek naar geloof en suïcidaliteit is inmiddels een deel van de resultaten bekend. Wat viel daarin op?

‘Als het gaat om het godsbeeld bij depressieve, suïcidale mensen, vonden we grofweg deze twee: een positief steunend beeld (God is erbij, hij heeft het in zijn hand), of: dat van een passieve, afwezige God (hij heeft me in de steek gelaten, ik moet het alleen uitzoeken). De eerste groep is minder suïcidaal dan de tweede groep. Bij die laatste groep is het beschermende effect er helemaal niet. Deze thematiek moet aandacht krijgen in hulpverlening en pastoraat. Je verlaten voelen, weten we uit onderzoek, is ken-

merkend voor geloofsbeleving bij een depressie. Wanneer het omslaat in wanhoop, wordt het heel problematisch. Dat is dus iets waar je contact op moet maken met de betreffende persoon, wat je moet bespreken.’

Hoe kom je van onderzoeksresultaten naar concrete stappen?

‘In het geval van het suïcideonderzoek hebben we een symposium georganiseerd voor pastores, ambtsdragers, de kerkelijke omgeving, over vragen als: hoe breng je het gesprek op gang? Hoe kun je er op een goede manier over praten, contact maken op deze laag? We willen hier nog meer mee gaan doen, een product ontwikkelen waarmee we mensen in de kerk goed kunnen toerusten.

We onderzoeken dus niet alleen, we ontwikkelen ook aanbod, zoals cursussen over omgaan met en zorg voor mensen met psychische problemen. De basics van een aantal belangrijke ziektebeelden en vervolgens de vraag: wat zijn de do’s en don’ts, in pastoraat bijvoorbeeld. Andere activiteiten zijn specifieke themadagen. Mensen de gelegenheid bieden zich op

dit vlak te ontwikkelen en erover na te denken, hun repertoire te verrijken.'

Denk je dat predikanten te weinig van psychische problematiek weten?

'Er zijn veel verschillen. Je ziet predikanten die ermee bezig zijn, zich er ook in scholen, erover lezen, maar een hele gro-

uitwerkt, terwijl je je daar misschien niet van bewust bent.'

Is dat niet erg lastig voor een predikant: je verplaatsen in mensen met allerlei verschillende problemen?

'Ja, dat is ook een opgave. Maar er komt een moment dat het in je achterhoofd zit,

'Hoe praten we met elkaar, hoe communiceren we de boodschap van God en geloof?'

te groep doet het niet, terwijl ik denk: het is wel écht van belang. De cijfers over aantallen mensen met een psychische stoornis liegen er niet om. Daar moet je rekening mee houden. Hoe praten we met elkaar, hoe communiceren we de boodschap van God en geloof? Dat kan ook op manieren gebeuren die voor mensen met psychische stoornissen schadelijk

als een soort tweede natuur. En laat je het weg, dan gaan er dingen mis. Je hebt die bezinning en reflectie nodig. En: wil je de mensen die je tegenkomt in pastoraat serieus nemen, dan werkt dat ook door in de manier waarop je preekt. Juist in de context van de kerk geldt dat er ruimte moet zijn voor mensen die wellicht buiten de kerk die ruimte niet erva-

ren. In onze cultuur is de norm: jong, geslaagd, rijk, snel, knap, alles op orde. Kun je daar niet in meekomen doordat in je jeugd zich allerlei ellende heeft afgespeeld of doordat je een biologisch dingetje hebt waardoor je last hebt van een psychische stoornis, dan hebben mensen vaak het idee dat ze er niet bij horen, buiten de boot vallen. Juist in de kerk zou het andersom moeten zijn.

En ook: wat verwachten we van elkaar? Je verwacht van iemand met een gebroken been ook niet dat hij de sponsorloop voor Afrika gaat rennen, verwacht je dan van iemand met een psychische breuk of wond wel van alles, of kun je zeggen: in deze omstandigheden lukt het niet en is het nu zoals het is? Dat wil niet zeggen dat je daar moet blijven hangen. Je hebt ook verantwoordelijkheid in hoe je verder gaat en hoe je werkt naar herstel toe, maar dat heeft ook tijd nodig, om te groeien en te genezen.'

Hulpverlening en pastoraat worden nogal eens tegenover elkaar gezet. In jouw werk lijken ze beide te zitten. Er zit vaak een pastorale toon in wat je schrijft.

‘Ja, dat klopt en dat vind ik ook heel erg leuk. Ik zou denk ik niet heel gelukkig worden van wetenschap in een ivoren toren, maar wat ik hier heel leuk vind: je doet onderzoek op wetenschappelijk niveau, volgens de internationale spelregels, maar vervolgens ga je met de resultaten aan de gang op professioneel niveau, binnen de GGZ, maar ook daarbuiten. Dan komt de kerk in beeld, en de mensen zelf waar het om gaat. Zoals recent met een boekje over hechtingsproblemen. Je kunt hun herkenning bieden, en een stukje verder helpen.

Tegelijkertijd: in wat ik schrijf, haal ik de boel vaak juist uit elkaar; dat is belangrijk. Mensen voelen zich bijvoorbeeld bang voor God en denken: dat heeft met mijn relatie met God te maken. Maar vaak zegt het ook iets over hun relatie met anderen, met zichzelf. Soms lijkt iets godsdienst te zijn, maar zegt het meer over iets wat vroeger gebeurd is of iemand met een angststoornis kan denken: ik ben een slechte gelovige, want in de Bijbel staat “vrees niet”, maar dat lukt me niet. Als je meer lucht kan brengen in dergelijke gedachtegangen, kan dat weer verder helpen. ‘Oké, dit gevoel van verlatenheid is gevolg van mijn depressie en wil niet zeggen dat God mij niet meer wil of dat ik een slechte gelovige ben.’

Hulpverlening en pastoraat hebben een eigen plek. Beide zijn ze het meest effectief als ze elkaar aanvullen en in hun eigen kracht staan, naar elkaar verwijzen ook. Ze hebben een heel andere insteek. Ze hebben elkaar ook nodig om echt verder te komen.’

Dit voorjaar bracht je het boek Breekbaar verbonden uit. Waar gaat het over?

‘Het gaat over hechting en geloof. Aanleiding was een verhaal van iemand die te maken had met hechtingsproblematiek en vertelde hoe zij in de kerk zat. Het boek gaat in op vragen als: wat is hech-

‘Je verwacht van iemand met een gebroken been ook niet dat hij de sponsorloop gaat doen’

ting, hoe werken hechtingsproblemen door in geloof en wat kan de kerk daarin betekenen? Bij hechtingsproblemen zie je dat mensen problemen hebben met het aangaan van relaties. Contact maken en vasthouden met een medekerklid is dan soms al een enorme opgave, terwijl tegelijkertijd de kerk een heel mooie omgeving kan zijn waarin je dat weer kunt leren. Maar dat vraagt ook iets van de ander, dat je weet: waar liggen de valkuilen, wat zijn moeilijke dingen.

Het boek is gericht op pastors, maar ook op de mensen zelf en hun omgeving. In deze context vind ik een punt: we zijn zo gewend om te spreken over liefde tot God, vertrouwen op God, en dat zijn voor mensen met hechtingsproblemen vaak beladen woorden, die lastig zijn en waar ze weinig mee kunnen. Kun je dan alternatieven bieden? Bijvoorbeeld: hopen op God, uitzien naar God. Dat zijn ook opties. Er is meer dan alleen dat vertrouwen of zeker weten.’

Een en ander vraagt dus om aanpassing van de zijde van predikanten?

‘Ja, maar je kan ook zeggen: meer oog krijgen voor variatie, voor verschil.’

Is je drive dat mensen meer oog krijgen voor de ‘zwakkeren’?

‘Ik zou eerder zeggen: dat mensen die toch al een hoop meesjouwen meer ruimte ervaren. We leven in een maatschappij waarin we ongeveer overal over kunnen praten. Kunnen we het dan ook a.u.b. hebben over, bijvoorbeeld, iets als autisme? Dat kan zo’n lucht geven. Juist als je in de kerk praat over genade, aanvaarding, onvoorwaardelijke liefde en noem maar op: dan moeten woorden en daden echt op één lijn liggen, zeker bij mensen die daar heel kwetsbaar in zijn.’

Maar vinden mensen dat niet gewoon ingewikkeld? Is het niet een kwestie van: niet begrijpen hoe de ander werkt?

‘Ja, dat geeft ook niet. Maar op het moment dat je iemand tegenkomt, kun je ook vragen stellen: hoe werkt dat dan, heb je een tip voor me, wat kan ik doen om het voor jou gemakkelijker te maken?’

Van veel mensen weten we misschien niet dat ze psychische problemen hebben.

‘Klopt. Maar het begint met een soort sensitiviteit, een houding van niet gelijk een oordeel hebben of sticker op iemand plakken, maar denken: misschien is er een reden voor, misschien heeft het te maken met iets dat ik niet weet.’

Op www.hannekeschaap.nl vindt u meer informatie over de onderzoeken en publicaties van Hanneke Schaap. Meer info over activiteiten en cursussen voor ambtsdragers en werkers in de kerk is te vinden op www.kicg.nl.

‘Mijn drive: dat mensen die
toch al een hoop meesjouwen
meer ruimte ervaren’